

Vladimír Džuro

VYŠETŘOVATEL

Démoni balkánské války a světská spravedlnost

 GRADA®

Tato kniha je věnována nevinným obětem bratrovražedné války v zemích bývalé Jugoslávie bez ohledu na jejich národnost či etnickou příslušnost.

Názory vyjádřené v této knize jsou pouze názory autora a nemusí se shodovat s oficiální politikou nebo postoji Organizace spojených národů, popřípadě Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii.

VLADIMÍR DZURO

VYŠETŘOVATEL

Démoni balkánské války
a světská spravedlnost

GRADA PUBLISHING

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Vladimír Dzuro

Vyšetřovatel

Démoni balkánské války a světská spravedlnost

Vydala Grada Publishing, a.s.,
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz,
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
jako svou 6683. publikaci

Odpovědná redaktorka Danuše Martinová
Grafická úprava a sazba Q point
Návrh obálky Martina Dzurová, BcA.

Počet stran 256
První vydání, Praha 2017
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2017
Cover Design © Martina Dzurová

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-271-9928-0 (pdf)
ISBN 978-80-271-0507-6 (print)

Obsah

ÚVODEM.	9
Carla del Ponte, bývalá hlavní prokurátorka Mezinárodního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Rwandu.	11
Proč je haagský tribunál důležitý; Stjepan Mesić, 2. prezident Chorvatské republiky (2000–2010), 14. předseda Předsednictva SFRJ (červen až prosinec 1991).	13
NA ZKUŠENÉ	15
Jedu do války	15
Co se to stalo v Jugoslávii?	17
Založení Mezinárodního tribunálu	18
Křest válkou	19
Z VÁLKY DO DEN HAAGU	28
Přede dveřmi Mezinárodního tribunálu.	28
Úřad vyšetřování	29
Propaganda jako nástroj války	33
Co se stalo na Ovčare	35
Nález masového hrobu	39
Obžaloba Vukovarské trojky	42
Souzení v nepřítomnosti a rozšíření obžaloby na Slavka Dokmanoviće	43
Budování kontaktů v Chorvatsku – gentlemenská dohoda v praxi	45
Exhumace na Ovčare – poznámky z mého zápisníku	46
Identifikace těl nalezených na Ovčare – konfrontace s realitou	65
OPERACE KVĚTINKA	69
Reálné nebezpečí impotence mezinárodního společenství	69
Tajné obžaloby	70
Nápad, který změnil osud tribunálu	71
Příprava pasti	73
První pokus se nezdařil	74
Nastražení nové pasti	75
Nutná změna plánu	77
Zatčení válečného zločince	79
Incident na letišti Čepin	83
Překvapení v příruční tašce	85
Dokončení operace ve Vukovaru	86
Blahopřejeme, ale skřípeme při tom zuby	87
Dopis generála Jacquesa Paula Kleina	90

SOUZENÍ SLAVKA DOKMANOVIĆE	91
Legální zatčení, nebo únos Slavka Dokmanoviće ze Srbska?	91
Insider	94
Soudní projednávání případu Ovčara	96
Důkaz obhajoby D-2.	97
Svědectví Slavka Dokmanoviće.	99
Alibi	101
Ukončení soudního procesu	111
Trest, který by tribunál nikdy neudělil.	112
Nedotažená spravedlnost	113
JAK SE POLICISTA, ZUBAŘ A SKLADNÍK STALI PREZIDENTY REPUBLICKY SRBSKÁ KRAJINA	114
Republika Srbská Krajina	114
Historie Kninu a Krajiny	114
Raketový útok na Záhřeb	116
Policejní inspektor Milan Martić	116
Zubař Milan Babić	119
Skladník Goran Hadžić	121
PŘÍPAD DUBROVNIK	127
Město, které mělo být pod ochranou UNESCO.	127
Republika Dubrovnik	128
Vyšetřování případu	129
Výslech prezidenta Stjepana Mesiće	131
Výslech premiéra Mila Đukanoviće	132
Zúctování za Dubrovnik.	136
VŠE JE ŘÍZENO Z BĚLEHRADU	138
Jovica Stanišić a Franko Simatović	138
Neobyčejný příběh obyčejného kluka z Bosny	143
Příběh skutečně nebezpečné bestie.	146
Arkan – Šarlatový král srbského podsvětí	148
Profesionální práškač z Borova	158
Svědék T4-20	159
Nepolapitelný Šarlatový král	163
Slobodan Milošević – případ Viper	167
Zamyšlení sira Geoffreyho Nicea QC	168
Zatkl jsem Slobodana Miloševiče – vypráví Kevin Curtis	169
Jak se točil film o souzení Slobodana Miloševiče	173

NÁVŠTĚVA CARLY DEL PONTE VE VÝCHODNÍ SLAVONII	180
MEZINÁRODNÍ TRIBUNÁL OČIMA ČESKÉ PROKURÁTORKY	186
JUDr. Anna Richterová vypravuje	186
ZÚČTOVÁNÍ	198
Ovčara.	198
Lovas	200
Epilog	200
ZÁVĚREČNÉ SLOVO.	202
Zamyšlení Johna Clinta Williamsona, velvyslance Spojených států amerických pro válečné zločiny	202
Odkaz Mezinárodního tribunálu	205
POUŽITÁ LITERATURA A DOKUMENTY	207
Základní dokumenty pro založení a činnost Mezinárodního tribunálu	207
Obžaloby vydané Mezinárodním tribunálem	208
Rozsudky vydané Mezinárodním tribunálem.	211
Obžaloby vydané Prokuraturou pro válečné zločiny v Srbsku	213
Přepisy některých veřejně dostupných výslechů svědků, kteří svědčili před Mezinárodním tribunálem	214
Výběr světové literatury, která se zabývá rozpadem Socialistické federativní republiky Jugoslávie, válečnými zločiny a mezinárodní spravedlností	216
ORIGINÁLY TEXTŮ NAPSANÝCH PRO TUTO KNIHU	219
Carla del Ponte, hlavní prokurátorka Mezinárodních tribunálů pro bývalou Jugoslávii (ICTY) a Rwandu (ICTR)	220
Stjepan Mesić, druhý prezident Chorvatka, 14. předseda Předsednictva SFRJ	222
Generál Jacques Paul Klein	226
Její ctihodnost soudkyně Joanna Kornerová CMG QC	230
Rejstřík institucí	233
Rejstřík osob	238
Krátce o autorovi	256

Mojí múze

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval těm, kdo mě inspirovali k napsání této knihy
nebo do ní přispěli. Jsou to:

hlavní prokurátorka Mezinárodního tribunálu Carla del Ponte

prezident Chorvatské republiky Stjepan Mesić

ambasador Spojených států amerických pro válečné zločiny

John Clint Williamson

generál Armády Spojených států amerických Jacques Paul Klein

soudkyně Joanna Kornerová CMG QC

státní zástupkyně JUDr. Anna Richterová

vyšetřovatel Kevin Curtis

plukovník Armády Spojených států amerických David S. Jones

PhDr. Vlastimil a Alena Vondruškovi

konzul České republiky v Kanadě Mgr. René Dlabal

Mgr. Radka Kotálová

Mgr. Vladimíra Bohatová

Fernando Rey

Tereza Nováková

ČÁST PRVNÍ

ÚVODEM

Tato kniha nepřináší fundovaný rozbor samotných příčin války na jihu Evropy a následného politického kolapsu Jugoslávie. Jde o vyprávění českého kriminalisty, který si jednoho dne usmyslel, že místo zlodějů a vrahů v Praze bude pronásledovat válečné zločince na Balkáně, spolu s mezinárodními vyšetřovateli a právníky, kteří se jako on rozhodli, že ti, kdo se válečných zločinů v bývalé Jugoslávii dopustili, za to zaplatí.

Jsou to skutečné výpovědi o mučení a zabíjení bezbranných civilistů, o nálezech a exhumacích masových hrobů, o vyšetřování a zatýkání válečných zločinců a jejich následném souzení před Mezinárodním tribunálem v Den Haagu.

Organizace spojených národů
nebyla vytvořena proto, aby přivedla lidstvo do ráje,
ale proto, aby ho zachránila od pekla.

DAG HAMMARSKJÖLD, DRUHÝ GENERÁLNÍ TAJEMNÍK OSN

Carla del Ponte, bývalá hlavní prokurátorka Mezinárodního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Rwandu

Po pěti letech ve funkci švýcarského generálního prokurátora mě v roce 1999 ustanovila Rada bezpečnosti Organizace spojených národů hlavní prokurátorkou pro Mezinárodní trestní tribunály pro bývalou Jugoslávii a Rwandu. Mým úkolem bylo řídit vyšetřování a následně souzení válečných zločinů a zločinů proti lidskosti.

Ihned mi bylo jasné, že hlavní náplní mé práce bude zajistit spravedlnost pro oběti ohavných zločinů a že toto bude vyžadovat zcela nekompromisní postup jak na mezinárodní, tak i na lokální úrovni. Stejně jako moji předchůdci Richard Goldstone a Louise Arbourová i já jsem musela čelit obrovským výzvám. Ta největší spočívala v nedostatku spolupráce některých vlád, které vznikly v roce 1991 po rozpadu Socialistické federativní republiky Jugoslávie.

Týmy prokurátorů, právníků a vyšetřovatelů pod mým vedením musely dennodenně čelit praktickým i politickým těžkostem. Zpočátku jsme neměli buď vůbec žádný, nebo jen velmi omezený přístup k dokumentům i svědkům. Tyto obtíže ve vyšetřování vedly ke zpoždění a při neochotě vlád zajistit zatčení obviněných válečných zločinců mohlo tak dojít nejen k faktickému ochromení práce tribunálu, ale také hrozilo, že mezinárodní společenství bude vypadat jako neschopné se s takovými barbarskými zločiny vypořádat.

I přes tyto komplikace se nám podařilo vyšetřit, obvinít, zatknout a přivést před spravedlnost 161 osob zodpovědných za spáchání válečných zločinů. Takový výsledek by se mi nepodařil docílit bez obětavé práce mých zaměstnanců, mezi něž patřil i český vyšetřovatel Vladimír Dzuro.

Vím, že se Vladimír ještě před mým příchodem k tribunálu zásadním způsobem podílel na zatčení prvního válečného zločince, Slavka Dokmanoviće, které dokázalo nejen velení NATO, ale i dalším vojenským kontingentům, že je možné přivést obviněné válečné zločince až do Haagu. Tato úspěšná operace také vyslala velmi silný signál lidem v bývalé Jugoslávii, že nikdo z těch, kdo má na svých rukou krev, se již nemůže schovat před spravedlností.

V době, kdy jsem zastávala funkci hlavní prokurátorky, pracoval Vladimír jako vedoucí týmu obětavých profesionálů, kteří v Srbsku, Chorvatsku, Bosně a Kosovu vyhledávali a zajišťovali spolupráci klíčových svědků, jež jsme nazývali „insiders“. Tito svědci byli zcela nepostradatelní, protože díky nim jsme si vymohli přístup k jinak jen velmi obtížně získatelným důkazům. Z důvodu nedostatečné spolupráce místních vlád jsme museli totiž používat tajné průniky do systému policie, armády a zpravodajských služeb právě proto, abychom zajistili dokumenty a také spolupráci osob z těchto organizací. Naše speciální operace byly obzvláště důležité během soudu se Slobodanem Miloševićem a jeho spolupachateli. Úspěch projektu „Insiders“ tak napomohl k celé řadě úspěšných odsouzení.

V určité době jsem se rozhodla, že musím mezinárodnímu společenství dokázat, že srbské úřady práci tribunálu tajně sabotují. K tomuto účelu jsem použila případ Gorana Hadžiće, obviněného válečného zločince, o kterém jsme věděli, že se ukrývá v Srbsku.

Obžalobu Gorana Hadžiće jsem vydala jako tajnou a v okolí jeho bydliště jsem zajistila skryté sledování. Až poté, kdy byla naše operace připravena, jsem doručila srbským úřadům obžalobu a mezinárodní zatykač. Neuběhla ani hodina, Goran Hadžić byl varován a z místa svého bydliště uprchl. Jelikož jsme neměli žádnou pravomoc na jeho zatčení na území Srbska, Vladimír a jeho tým mohli jeho útěk pouze zadokumentovat, což mi pak umožnilo veřejně odhalit nečestné praktiky jednání srbských státních orgánů.

S potěšením vzpomínám na svoji oficiální návštěvu chorvatské Východní Slavonie, během níž mne Vladimír doprovázel. Navštívili jsme místa, kde došlo ke spáchání zločinů. Vybavuji si Erdut, Dalj, Vukovar, Ovčaru a Lovas.

Věnovala jsem se rodinám obětí a také těm, kterým se podařilo masakry přežít. Jejich životy byly válečným konfliktem velmi poznamenány a já jsem s účastí vyslechla jejich strastiplné příběhy.

Jsem přesvědčena, že bezmála desetiletá cesta, kterou Vladimír ušel při vyšetřování válečných zločinů v bývalé Jugoslávii, mu dává dostatečnou zkušenost i znalost důležitých událostí i klíčových osob, se kterými se setkal, na to, aby se mohl ve své knize podělit o zážitky, někdy hrůzné, někdy zase úsměvné, ale vždy zajímavé. Jde i o svědectví, co významného Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii vykonal. Přeji Vladimírovi v tomto jeho počínu mnoho zdarů.

20. ledna 2017
Carla del Ponte

Carla del Ponte (fotoarchiv autora)

Proč je haagský tribunál důležitý; Stjepan Mesić, 2. prezident Chorvatské republiky (2000–2010), 14. předseda Předsednictva SFRJ (červen až prosinec 1991)

Haagský tribunál je výjimečnou organizací, která byla ustanovena Organizací spojených národů, aby soudila pachatele válečných zločinů spáchaných na území bývalé Jugoslávie. Její unikátnost spočívá v tom, kým byla založena, jaké používá soudní procedury, ale také v práci vyšetřovatelů, většinou anonymních, kteří shromažďovali důkazy umožňující v mnoha případech přivedení podezřelých osob ze spáchání válečných zločinů před spravedlnost.

V době, kdy jsem vykonával funkci prezidenta Chorvatské republiky, jsem byl v kontaktu s hlavními prokurátory haagského tribunálu a příležitostně také s vyšetřovateli, kteří v Chorvatsku pracovali. Z celého srdce jsem podporoval práci Mezinárodního tribunálu zejména proto, že v zemích bývalé Jugoslávie neexistuje politická vůle ani připravenost k souzení válečných zločinců a někdy dokonce ani ochota si přiznat, že ke spáchání válečných zločinů vůbec došlo.

Každá strana konfliktu byla připravena odsoudit zločiny těch druhých, a zároveň vynakládala velké úsilí na to, aby ukryla válečné zločince z vlastních řad. Nejednou byli tito zločinci dokonce oslavováni jako národní hrdinové poté, co si svoje tresty odpykali. Byli jsme toho svědky v případech Biljany Plavšićové z Republiky Srbské a Daria Kordiće z Chorvatského národního sboru v Bosně a Hercegovině.

Už tehdy mi bylo jasné, že bez vnější pobídky resp. pomoci mezinárodního společenství nemohou a ani nebudou lokální orgány spravedlnosti řešit problémy válečných zločinů způsobem, který by nebral národnost pachatelů či poškozených na zřetel. Potřebovaly vnější podporu, kterou byl právě haagský tribunál.

Ještě za vlády mého předchůdce, Franja Tuđmana, byl přijat ústavní zákon řešící spolupráci s tribunálem, který od všech občanů Chorvatské republiky požadoval, aby poskytli tribunálu veškerou možnou pomoc a uposlechli v případě, kdy obdrží od tribunálu soudní obsílku vyžadující jejich spolupráci. Když jsem zajistil, aby vyšetřovatelé tribunálu získali přístup k jistým dokumentům, které si vyžádali, jednal jsem v souladu s ústavou země, které jsem byl prezidentem.

Jména jako Karadžić, Mladić, Mrkšić, Šljivančanin, Hadžić, Babić nebo Martić jsou ve světě dobře známa. Dokonce i nechvalně známý Arkan není světové veřejnosti zcela neznámý, ale abych dal jiný příklad, před rokem 1997, kdy byl zatčen vyšetřovateli tribunálu, nikdo nikdy neslyšel jméno Slavko Dokmanović. Toto zatčení přitom otevřelo v životě mezinárodní spravedlnosti novou kapitolu, protože dokázalo všem v zemích bývalé Jugoslávie, že je možné válečné zločince zatýkat a dovést je před spravedlnost.

Avšak i ti méně nechvalně známí si zaslouží, aby nebyli zapomenuti, ne snad pro jejich dobro, ale proto, abychom věděli, kdo byli, čeho se dopustili a proč a jak byli odsouzeni, aby nikdo ani nepomyslel na to, aby něco takového zopakoval.

Je třeba také vzpomenout tvrdě pracujících vyšetřovatele tribunálu, kteří dokázali vyhledat pachatele válečných zločinů a nalézt usvědčující důkazy i svědky, kteří podali důležitá svědectví během soudních přelíčení v Haagu. Já jako politik svůj osobní názor na práci soudců bohužel nabídnout nemohu.

Jsem hluboce přesvědčen, že i přes vzrůstající kritiku údajného zpolitizování haagského tribunálu hrála tato instituce klíčovou úlohu a že napomohla tomu, aby si veřejnost v oblastech bývalé Jugoslávie uvědomila, jaké zločiny byly spáchány ve válkách, v průběhu nichž se Jugoslávie rozpadla.

I přesto, že nebyl soud se Slobodanem Miloševićem z důvodu jeho skonu doveden až do vynesení jeho rozsudku, jsem přesvědčen, že právě tento proces je korunným důkazem, kdo byl v konfliktu útočníkem a kdo se bránil. To ale samozřejmě neznamená, že ti, kteří se bránili, nemohli spáchat válečné zločiny. Mohli a bohužel také spáchali.

Je to břemeno minulosti, se kterým se musíme vyrovnat a zároveň ho musíme odstranit z našeho každodenního života, abychom se mohli posunout bez následků kupředu.

Na této cestě konfrontace s minulostí udělal haagský tribunál (bez ohledu na kritiku, která může být na jeho práci vznesena) první významný krok. Teď je jen na nás, abychom v této cestě důstojně pokračovali. Nesmíme zapomenout jak na poškozené, tak na zločince a ani na tribunál, který je soudil, ale ani na vyšetřovatele, kteří pro tribunál pracovali.

Především však nesmíme zapomínat, že zločin nemá národnost, že neexistují kriminální národy a že za každý zločin se musí jednou zaplatit. Pokud je toto dědictvím haagského tribunálu, tak je možné říci, že dosáhl ohromného úspěchu, který přesahuje hranice jiho-východní Evropy.

V Záhřebu, 30. listopadu 2016
Stjepan Mesić

Stjepan Mesić (fotoarchiv autora)

ČÁST DRUHÁ

NA ZKUŠENÉ

Jedu do války

Ležím přikurtovaný k železnému kavalci, do ruky mám zavedenou kapačku, okolo jen celtovina a zdravotní personál hovořící nesrozumitelným jazykem. Je mi špatně, všechno mě bolí, v hlavě mi hučí jako v úlu a cítím se úplně ztracený, protože vůbec netuším, co se stalo a proč tu jsem.

Dívám se kolem sebe a pomalu mi dochází, že asi budu v polní nemocnici a že personál hovoří anglicky. Přivolal jsem sestřičku, která se zaradovala, že jsem konečně nabyl vědomí. Obtížně ze sebe vysoukám: „Kde to jsem a co tu dělám?“ Poté, co uslyším, že ležím v americké polní vojenské nemocnici US Army 502 M.A.S.H. v Záhřebu, opět ztrácím vědomí.

Najednou nade mnou stojí lékař a omlouvá se, že jim trvalo příliš dlouho, než zjistili příčinu mých zdravotních obtíží. Podle ID karty znali jen moje jméno a krevní skupinu. Prodělal jsem prý akutní zánět slepého střeva a dovezli mě v hodině dvanácté. Ještě mě uklidnil, že náklady za léčbu hradí vláda Spojených států, a před odchodem mi s úsměvem doporučil sledovat seriál M.A.S.H. v satelitní vojenské televizi. Prý ať vidím, že jsem v dobrých rukou. O seriálu M.A.S.H. jsem neměl ani ponětí, protože zde známý seriál s kapitánem Franklinem Piercem, majorem Houlihanovou a desátníkem Radarem O'Reillyem u nás v televizi buď ještě nedávali, anebo jsem ho prostě neviděl. Chvilku jsem ho sledoval, aniž bych chápal, o co jde, a jen podle povinného smíchu, který byl součástí seriálu, jsem usoudil, že to bude asi něco veselého, a raději jsem zase usnul...

S postupným zotavováním jsem se o chod polního lazaretu začal zajímat víc. Stál vedle pojezdové dráhy, jen pár set metrů od odbavovací haly letiště Záhřeb. Byl obehnan plotem z ostnatého drátu a u vchodu ležely pytle s pískem vyskládané do úhledných obranných zdí. Uvnitř lazaretu jsem napočítal asi tucet vojenských stanů, jen byly asi větší a lépe vybavené než v časech korejské války. Khaki zeleň však byla stejná a nezměnil se asi ani personál – vojenští doktoři, půvabné sestřičky, americká armáda i příslušníci vojenské policie, kteří lazaret chránili před případnými vetřelci.

Chod polní nemocnice nelze srovnávat s městskou nebo fakultní nemocnicí. Ve stanech byly dřevěné podlahy a jednoduchá lehátka pro až deset pacientů s lehčími zraněními. Pokud na tom byl někdo hůř, pak měl tu výsadu, že jeho kavec byl od ostatních oddělen celtovým závěsem.

Každý, kdo zažil operaci v krajině břišní, dobře ví, že vyprázdnění střev je velmi důležitý, ale i bolestivý proces, tady navíc ještě velice zahanbující. Dvě sestřičky, které se o mě staraly, jedna štíhlá blondýnka a druhá štíhlá Afroameričanka, byla velmi sympatická děvčata, ale já bych tu uvítal spíše nějaké starce se zrakovou a sluchovou vadou.

M.A.S.H. tu však byl od toho, aby zachraňoval holé životy, a tomu odpovídalo i děsivě funkční vybavení. Například latríny, jen celtou oddělené prostory s mísami, bez zvukové izolace. Na vykonání potřeby jsme se belhali v doprovodu sestřiček, které nás na ně usadily, zatáhly závěs a čekaly. Podle zvuků pak usoudily, zda se úkon podařil.

* * *

Teď je ale na místě konečně prozradit, jak jsem se do polního lazaretu v Záhřebu vlastně dostal. Od roku 1984 jsem pracoval na kriminálce v Praze 10 a asi mě nejspíš pájlo dobré bydlo, když jsem řekl šéfovi a kamarádovi Fandovi Halačkovi sbohem a otevřel dveře u Národní ústředny Interpolu v Praze. Mylně jsem se vzhlédl ve filmech, kde agenti Interpolu pronásledují zločince po celém světě, honí se auty a létají v helikoptérách. Skutečný Interpol v roce 1992 v Praze byl úplně něco jiného...

Byl tu sice nový leštěný nábytek, místo psacího stroje nejnovější počítač, všechno hi-tech, o něčem takovém se nám na kriminálce ani nesnilo, zato náplň práce byla nudná úředničina. Já byl až dosud od rána do noci v jednom kole, s pistolí u pasu a služebním odznakem kriminalisty v kapse. A tak když se za mnou zavřela dvířka této zlaté klece, okamžitě jsem začal přemýšlet, jak se zase dostat ven.

Jednou o víkend se mě švagr zeptal, jestli bych nechtěl jet do války v Jugoslávii, že u nich v nakladatelství Naše vojsko visí na nástěnce náborový leták. A tak se stalo, že jsem vyplnil žádost náborové společnosti AllMakes Ltd., která prováděla nábor civilních zaměstnanců pro mírové jednotky UNPROFORu v bývalé Jugoslávii.

Pachtil jsme se zrovna s horou papírů v mojí krásné kanceláři, když jednoho dne zazvonil telefon. Zvednu sluchátko a představím se: „NCB Interpol Prague, how can I help you?“

Josip Broz Tito (druhý zprava), prezident Socialistické federativní republiky Jugoslávie, předseda Svazu komunistů Jugoslávie, maršál Jugoslávie a vrchní velitel ozbrojených sil SFRJ. Za druhé světové války vůdce jugoslávského protinacistického odboje (fotoarchiv autora; autor fotografie není znám, byla nalezena v roce 1999 ve vypálené vesnici v Kosovu při vyšetřování válečných zločinů)

Na druhé straně se ozval příjemný hlas s britským přízvukem, že dostali moji přihlášku a že se jejich zástupce chystá do Prahy udělat pohovor s několika kandidáty, a zda mám o tu práci stále ještě zájem. No to jsem rozhodně měl. Nabídlí mi roční kontrakt a já odjel do války na Balkáně.

Co se to stalo v Jugoslávii?

V Jugoslávii, kterou dokázal po dlouhá desetiletí pevně vést Josip Broz Tito, už nebyla po jeho smrti v roce 1981 autorita, která by dokázala tento mnohonárodnostní celek udržet pohromadě.

Prezident Tito po sobě zanechal šest pomyslných synů, předsedů předsednictev jednotlivých socialistických států federace; byli to: Franjo Tuđman – Chorvatsko, Slobodan Milošević – Srbsko, Alija Izetbegović – Bosna a Hercegovina, Kiro Gligorov – Makedonie, Milan Kučan – Slovinsko a Momir Bulatović – Černá Hora. Ti místo toho, aby společně vyvedli Jugoslávii z politické a hospodářské krize, začali mezi sebou intrikařit a dovedli federaci do hluboké politické a ekonomické nestability a následného rozpadu, který znamenal pro Balkán katastrofu.

Nejdřív proti dominantním Srbům povstali Slovinci, pak Chorvati, nato se vzburili Srbové v Chorvatsku, potom se odtrhla Makedonie. A nakonec 3. března 1992 vyhlásila nezávislost Bosna a Hercegovina, což mělo za následek rozpoutání občanské války mezi Bosňáky, Chorvaty a Srby. Ke konci roku 1992 Srbové kontrolovali již dvě třetiny území Bosny a Hercegoviny a více než třetinu území Chorvatska.

Ve snaze zabránit excesům ustavila Organizace spojených národů v roce 1991 mírové jednotky UNPROFOR – United Nations Protection Force, které měly od roku 1992 chránit

Mapa Socialistické federativní republiky Jugoslávie (fotoarchiv autora)

před vyvražďováním civilní obyvatelstvo vytvářením „bezpečných zón“. Velitelství jednotek UNPROFOR pro bývalou Jugoslávii sídlilo v chorvatském Záhřebu v objektu kasáren na křižovatce ulic Selka a Ilica.

Rodiny chorvatských padlých a pohřešovaných postavili z červených cihel na chodníku před budovou UNPROFORu symbolickou „Zed' bolesti“ se jmény svých bližních.

Zed' bolesti, Selská ulice, Záhřeb
(fotoarchiv autora)

V Chorvatsku jsem byl za trvání Československa jen jednou, a to na svatební cestě v rámci zájezdu s Čedokem v červnu 1982. Nikdy bych nevěřil tomu, že až se do Jugoslávie po dvanácti letech vrátím, najdu tam vypálené vesnice, uprchlické tábory, etnickou nenávisť, zkázu na každém kroku a masové hroby.

Když jsem dorazil v únoru 1994 do Záhřebu, popravdě jsem známky válečného konfliktu kolem sebe neviděl, jen vojáky mírových sborů. Záhřeb byl ale jen moje mezipřistání na cestě do bosenského Sarajeva, kde jsem měl převzít místo vedoucího bezpečnosti OSN pro sektor Sarajevo. Z původně plánovaných několika dní na zaučenou jsem si pobyt prodloužil o dva měsíce. Z návštěvy ambulance si toho sice moc nepamatuji, zato si dobře vzpomínám, že jsem se probral z bezvědomí v polním lazaretu US Army 502 M.A.S.H.

Po propuštění jsem několik týdnů seděl v Záhřebu a po večerech sledoval chorvatskou televizi a četl noviny. Nejvíce mě zaujala tragédie ve Vukovarské všeobecné nemocnici a následné vraždění civilistů na prasečí farmě na Ovčare. Tehdy jsem ale vůbec netušil, že to, o čem jsem si četl se zájmem v novinách a poslouchal v televizi, se stane na dalších deset let součástí mého každodenního života.

Založení Mezinárodního tribunálu

V roce 1992 ustanovila Rada bezpečnosti OSN komisi expertů, aby analyzovala informace, týkající se údajných závažných porušování Ženevských úmluv a Mezinárodního humanitárního práva v bývalé Jugoslávii, které obdržel generální tajemník OSN. Komise započala s prací v říjnu 1992 a 14. října 1994 předala svoji konečnou zprávu, tzv. Zprávu profesora Bassiouniho, Radě bezpečnosti OSN.

Již v roce 1993 však bylo zřejmé, že situace v bývalé Jugoslávii si vyžádá zcela zásadní řešení proto, aby osoby zodpovědné za porušování Ženevských úmluv neunikly zaslouže-

nému trestu. Jednou z hlavních akterek v tomto procesu byla paní Madeleine Albrightová, která v té době zastávala funkci stálého reprezentanta Spojených států v OSN.

Dne 22. února 1993 Rada bezpečnosti OSN jednohlasně schválila návrh rezoluce na ustanovení Mezinárodního tribunálu. Generální tajemník OSN dostal na vypracování struktury a procedur budoucího tribunálu šedesát dní. U této příležitosti paní Albrightová na tiskové konferenci prohlásila:

„Norimberské principy byly potvrzeny. Lekce, že my všichni jsme zodpovědní před mezinárodními zákony, byly konečně přijaty do naší kolektivní paměti“ a dodala „... tohle nebude tribunál vítězů“, čímž reagovala na kritiku, že norimberské procesy se zabývaly spravedlností jen do té míry, jak ji definovaly vítězné mocnosti.

Tribunál byl oficiálně ustanoven rezolucí Rady bezpečnosti číslo 827 ze dne 25. května 1993, ale svou činnost zahájil až v roce 1994 ve svém sídle v Den Haagu.

Počínaje červencem 1994 disponoval úřad prokurátora dostatečným počtem vyšetřovatelů a právníků a zahájil první vyšetřování. Již po čtyřech měsících vydal hlavní prokurátor Richard Goldstone první obžalobu Mezinárodního tribunálu, ve které obvinil z válečných zločinů Dragana Nikoliće, velitele shromažďovacího tábora v obci Sušica v Bosně a Hercegovině. V únoru 1995 následovaly další dvě obžaloby proti 21 osobám rovněž pro válečné zločiny spáchané v Bosně a Hercegovině.

Křest válkou

Sarajevo, hlavní město a kulturní středisko Bosny a Hercegoviny, se rozprostírá na březích řeky Pijačka v horském údolí, které tvoří masivy Bjelasica, Igman, Jahorina a Trebević. Bývalo to krásné historické a kulturní centrum, které doslova rozkvetlo v době konání zimních olympijských her v roce 1984.

Zasedání Rady bezpečnosti OSN v New Yorku (fotoarchiv ICTY)

Budova Mezinárodního tribunálu v Den Haagu (fotoarchiv autora)

Já se do Sarajeva dostal o 10 let později, v dubnu 1994, kdy většina z toho, co bylo opraveno, zmodernizováno či nově postaveno pro olympiádu, lehlo popelem.

Poté, co vyhlásila Bosna a Hercegovina svou nezávislost a v dubnu 1992 byla jako nezávislý stát uznána i mezinárodně, ji zachvátila krvavá občanská válka. 7. dubna 1992 propukl ozbrojený konflikt i v Sarajevu. Jednotky Jugoslávské lidové armády (JNA) byly strategicky rozmístěny po okolních kopcích, a tak bylo poměrně jednoduché sevřít město blokadou a začít s jeho ostřelováním.

Po 20. květnu 1992, kdy se JNA z Bosny a Hercegoviny částečně stáhla, byla 2. Vojenská oblast JNA transformována do nově ustavené vojenské formace nazvané Vojska Republike Srpske – VRS. Jednotky rozmístěné kolem Sarajeva, které patřily do 4. Vojenského sboru

Ruiny budovy deníku Oslobođenje Sarajeva (fotoarchiv autora)